

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของชนเผ่าลาฮู

การศึกษาเรื่องการอนุรักษ์แหล่งสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าลาฮู บ้านแม่คำน้อย เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะทั่วไปของชนเผ่าลาฮูในด้านโครงสร้างทางสังคมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไรที่ทำให้การดำรงอยู่ของชนเผ่าที่มีประวัติ ความเป็นมาอย่างน่าศึกษา โดยเฉพาะบ้านแม่คำน้อย ต้องทำความเข้าใจข้อมูลด้านต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาจึงขอเสนอข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นข้อมูลทั่วไปของชนเผ่าลาฮู และ ส่วนที่สองเป็นข้อมูลของชนเผ่าลาฮูในหมู่บ้านแม่คำน้อย

2.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชนเผ่าลาฮู

ชนกลุ่มนี้เรียกตนเองว่า “ละหู่” ซึ่งแปลว่า “คน” และชาวตะวันตกใช้อักษรโรมัน เขียนละหู่ว่า Lahu ทำให้คนภายนอกที่ศึกษาเรื่องราวทางภาษาและวัฒนธรรมของชาวละหู่จาก เอกสารภาษาอังกฤษภายหลังออกเสียงตามเป็น “ลาฮู” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษที่เขียนเป็น Lahu ได้รับการบันทึกไว้อย่างแพร่หลายในรายงานวิจัยและตำราภาษาไทย ส่วนคำว่า “มูเซอ” ตำรา ภาษาอังกฤษจะเขียนแตกต่างกันออกไป เช่น Mussuh, Mussoh, Musso ส่วนที่มาของคำว่ามูเซอ นั้น Frank M. Lebar บอกว่าเป็นคำที่มาจากภาษาไทยใหญ่ แปลว่า นายพราน (โสฬส ศิริไสย์, 2539: 6-7)

2.1.1 การอพยพย้ายถิ่น

ชนเผ่าลาฮู มีถิ่นเดิมอยู่ในจีน และทิเบต มีความเจริญรุ่งเรือง ได้รับการยอมรับจากจีน ให้ปกครองตนเองอย่างอิสระ ต่อมาจีนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้มีผลต่อโครงสร้างทาง การเมืองการปกครองท้องถิ่น โดยรัฐบาลจีนส่งตัวแทนเข้าไปจัดการการปกครองขึ้นใหม่ ภายใน ชนเผ่าลาฮู ซึ่งมีผลกระทบต่อโครงสร้างทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ผู้นำชนเผ่าลาฮูได้เลียบทาบทามการ เป็นผู้นำชุมชน จึงได้นำชาวเผ่าลาฮูกลุ่มหนึ่งก่อการกบฏ ส่งผลให้จีนต้องปราบปรามอย่างรุนแรง ทำให้ชนเผ่าลาฮูต้องอพยพเข้ามาอยู่ในเขตพม่าและไทย อย่างไรก็ตามยังพบว่ามีสาเหตุการอพยพ

อยู่หลายประการ อาทิเช่น กรณีถูกชักนำจากกลุ่มผู้นำชาวตะวันตกการเคลื่อนย้ายเพื่อหาแหล่งที่ทำกินใหม่ (โศปส ศิริไสย์, 2539: 8)

ลาฮูหรือมุเซอ ที่อาศัยอยู่ประเทศไทยมีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 3 ขจัดภัยบุรุษพันธ์ (2533: 83-84) ได้จำแนกออกได้ 4 พวกคือ

1. ลาฮูยะ (Lahu nyi) หรือมุเซอแดง มีจำนวนมากเป็นอันดับแรก ในบรรดาพวกมุเซอด้วยกัน พวกนี้นิยมเรียกตนเองว่าลาฮูยะ ซึ่งหมายถึงชาวลาฮู
2. ลาฮูนะ (Lahu na) หรือมุเซอดำ มีจำนวนมากในอันดับสอง เรียกตนเองว่าลาฮูนะ หรือคนไทยภาคเหนือ เรียกว่ามุเซอดำ
3. ลาฮูนาเมี้ยว (Lahu nu – Muey) หรือมุเซอเซเล มีจำนวนมากเป็นอันดับสาม
4. ลาฮูชี (Lahu Shi) หรือมุเซอชี มีจำนวนน้อยที่สุด

2.1.2 ลักษณะทางสังคม

ครอบครัวของชนเผ่าลาฮูมีลักษณะเป็นแบบพ่อเดียวเมียเดียว ผู้ชายเวลาแต่งงานจะไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายหญิงเพื่อตอบแทนพ่อแม่ฝ่ายหญิง 2-3 ปี จึงจะสามารถแยกตัวออกไปตั้งครอบครัวของตัวเองใหม่ถ้ามีเช่นนั้นฝ่ายชายต้องจ่ายเงินทดแทนให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงตามแต่ตกลงกัน

2.1.3 ระบบเครือญาติ

ในความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ ชนเผ่าลาฮู ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก ลูกเขยและหลาน ส่วนความสัมพันธ์ในหมู่บ้านถือว่าเป็นเครือญาติกันเพราะถือว่าเป็นชนเผ่าเดียวกันจึงเกิดความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องด้วยชนเผ่ามีการอพยพมาตั้งบ้านเรือนที่เดียวกัน

2.1.4 การนับถือศาสนาและความเชื่อ

ชนเผ่าลาฮูมีความเคารพนับถือในพระเจ้าองค์เดียว คือ ก้อชา ซึ่งถือว่าเป็นผู้สร้างโลก สร้างความดี นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ ผีบ้านผีเรือน ผีป่า ผีน้ำ ผีบรรพบุรุษ และยังให้ความเชื่อถือในผู้นำทางศาสนา คือ “ปู่จอง หรือ ตูโบ”

ปัจจุบันชนเผ่าลาฮูได้มีการนับถือศาสนาซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ

1. กลุ่มนับถือผีและพุทธ กลุ่มนี้ส่วนหนึ่งยังนับถือปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิม

ของตน คือ มีการบูชาเทพเจ้า “กั๊อซา” ซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ และสั่งสอนมนุษย์ให้ทำแต่ความดี เป็นผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ สามารถบันดาลความสุขความเจริญให้แก่ชนเผ่าลาฮู จึงต้องมีการเช่นสรวงบูชา อย่างไรก็ตาม ในภายหลัง กลุ่มนี้ ได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาที่เข้าไปเผยแผ่ ก็ได้หันมานับถือพุทธศาสนาด้วย

2. กลุ่มนับถือศาสนาคริสต์ กลุ่มนี้แต่เดิมนับถือแบบดั้งเดิมคือนับถือผีต่อมาได้เปลี่ยนไปนับถือคริสต์

โดยรวมแล้วชนเผ่าลาฮูเชื่อว่าชีวิตหลังความตายไปแล้ววิญญาณของผู้ตายจะไปอยู่กับ “กั๊อซา” หากในขณะที่มีชีวิตอยู่ได้ทำความดี ดินแดนของพระแห่งนี้เป็นที่อิมทิพย์ นึกอยากกินอะไรก็ได้กินตามปรารถนา มีแต่ความสุข ส่วนวิญญาณของผู้ทำชั่วนั้นจะไปอยู่ตามป่าเขา ลำเนาไพรเกิดเป็นแมลงหรือสัตว์ป่า

2.1.5 การละเล่นเต้นรำและเพลง

ชนเผ่าลาฮูมีศิลปะการดนตรีและการละเล่นที่แสดงถึงความผูกพันกับวิถีชีวิตความเชื่อและพิธีกรรม ในด้านดนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่น มีขลุ่ย ซึ่ง แคนน้ำเต้า กลอง ฉาบ ส่วนเนื้อหาของเพลงมักเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม พืชพันธุ์ สัตว์ป่า

การเต้นรำเป็นการแสดงออกถึงความสนุกสนาน เช่น การเต้นรำในเทศกาลปีใหม่

2.1.6 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

โดยมากจะมีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นลักษณะเกษตรแบบยังชีพ ชนเผ่าลาฮูจะทำการเกษตรแบบตัดไม้โค่นป่าเผา แต่ยังคงให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะมีการรักษาหวงห้ามแหล่งน้ำไม่ให้ใครรุกร้าเข้าไปในเขตต้นน้ำ

การเพาะปลูกส่วนใหญ่จะปลูกข้าวไร่ ข้าวนา ข้าวโพด และจิง รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู ควาย ม้า เพื่อใช้บริโภค ใช้งาน ใช้ประกอบในพิธีกรรมและมีไว้ขาย

อาชีพเสริมของชนเผ่าลาฮูที่เป็นรายได้นอกเหนืออาชีพหลัก ได้แก่ การค้าขาย ขายหญ้ากึ่ง ขายหญ้าคาและรับจ้างโดยใช้แรงงานนอกชุมชน

2.1.7 การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

ลักษณะโดยทั่วไปของชนเผ่าลาฮู มักตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามสันดอน และที่ลาดเชิงคอย เหตุผลในการเลือกที่อยู่อาศัยใกล้กับยอดเขาและหลีกเลี่ยงการตั้งหมู่บ้านใกล้แหล่งน้ำหรือแหล่งบริโภค เพราะเกรงว่าสัตว์เลี้ยงจะไปทำให้แหล่งน้ำของหมู่บ้านสกปรก สำหรับชนเผ่าลาฮูในประเทศไทย มักจะอยู่ในระดับสูงกว่า 1,300 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลขึ้นไป (ยศ สันตสมบัติ, 2542: 31)

2.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหมู่บ้าน

2.2.1 ลักษณะทางกายภาพ

ที่ตั้ง

บ้านแม่คำน้อยตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลทอดโท อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย ประมาณ 98 กิโลเมตร ห่างจากที่ทำการอำเภอทอดไทย 58 กิโลเมตร

ขนาดของพื้นที่

บ้านแม่คำน้อยมีพื้นที่อาศัยทั้งหมดประมาณ 23 ไร่ และพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตร 2,200 ไร่ พื้นที่สวนป่า 5 ไร่ พื้นที่ศูนย์ศึกษาชุมชน 3 ไร่ ป่าช้า 1 ไร่ โบสถ์ 1 งาน ถังน้ำประปา 1 งาน (กระทรวงศึกษาธิการ. กรมการศึกษานอกโรงเรียน. ศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนชาวเขา, 2544)

2.2.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านปางมะหัน

ทิศใต้ ติดต่อบ้านเล่าลิว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้าน ห้วยกะเก่า-ใหม่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านทอดไทย (ดูแผนที่ภาคผนวก ก)

ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอแม่ฟ้าหลวงตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงราย ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงราย 51 กิโลเมตร มีพื้นที่ 614,404 ตารางกิโลเมตรหรือ 400,625 ไร่ อาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับประเทศพม่า
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอแม่จัน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศพม่า (ดูแผนที่ภาคผนวก ค)

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอแม่ฟ้าหลวงมีลักษณะโดยทั่วไปเป็นภูเขาสูง มีเทือกเขาสลับซับซ้อนพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,300 – 1,500 เมตรและเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำหลาย เช่น แม่น้ำแม่จัน แม่น้ำคำ แม่น้ำแม่สลอง

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศมี 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ เดือน กุมภาพันธ์ ถึง เดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 27 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ เดือน มิถุนายน ถึง เดือนกันยายน อุณหภูมิเฉลี่ย 22 องศาเซลเซียส

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึง เดือน มกราคม อุณหภูมิเฉลี่ย 10 องศาเซลเซียส

(ที่ว่าการอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย, ม.ป.ป.)

2.2.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านแม่คำน้อย

ทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วย ป่าไม้ ป่าไผ่ ป่าไร่เหล่า และแควล้อมด้วยภูเขาสูงตลอดจนมีแม่น้ำคำไหลผ่าน ในหมู่บ้านมีสถานที่สำคัญที่ชนเผ่าได้ใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาด้วยวิธีการสังเกตมี ดังนี้

ศูนย์ศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขาบ้านแม่คำน้อย ที่อยู่ในความรับผิดชอบของการศึกษานอกโรงเรียนที่เปิดสอนภาษาไทยให้กับเด็กและผู้ใหญ่ของหมู่บ้านซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ. ศ. 2534 จนถึงปัจจุบัน โดยมีครูอาสาอยู่ประจำศูนย์หนึ่งคน

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านนาโต (วปรอ. 344 อุปลัมภ) ตั้งอยู่ห่างหมู่บ้านแม่คำน้อย 1 กิโลเมตรเปิดสอนเปิดสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6

โรงเรียนสอนภาษาจีนกลาง เป็นโรงเรียนที่สอนภาษาจีนกลางแก่เด็กและผู้ใหญ่ที่สมัครใจเรียน โดยได้รับการสนับสนุนจากสมาคมคนจีนในประเทศไทยได้วัน

โบสถ์คริสต์จักร เป็นสถานที่ประกอบพิธีของผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ของหมู่บ้านในวันอาทิตย์

สำนักงานป่าไม้เขตเชียงราย เป็นหน่วยงานของกรมป่าไม้มีหน้าที่หลักดูแลพื้นที่ป่าไม้ในเขตรับผิดชอบ สำนักงานเขตป่าไม้ที่บ้านแม่คำน้อย มีหน้าที่ปลูกป่านอกเขตที่ทำกินของชาวบ้าน เช่น ที่ดินว่างเปล่าที่ชาวบ้านไม่ได้ทำกิน ป่าสงวน ป่าต้นน้ำ

สวนป่าชุมชน เป็นพื้นที่ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้แต่ห้ามบุกรุก

ป่าช้า ใช้ประกอบพิธีศพของหมู่บ้าน

ถังน้ำประปา เป็นที่พักน้ำประปาภูเขาของหมู่บ้าน ซึ่งใช้เพื่อบริโภคและอุปโภค มีผู้รับผิดชอบดูแลโดยได้รับค่าตอบแทนจากชาวบ้านเป็นข้าวเปลือก 2 ปี ต่อหลังคาเรือนใน ปี

2.2.4 ประวัติชุมชน

จากการสนทนากับกรรมหมู่บ้านและชาวบ้าน เกี่ยวกับประวัติชุมชนได้ข้อมูลดังนี้ บ้านแม่คำน้อยก่อตั้งครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2528 ผู้ก่อตั้งคือ นายลีดำ แซ่จาง เริ่มก่อตั้งครั้งแรกมี 25 หลังคาโดยมีผู้ร่วมซึ่งเป็นแกนนำ 2 คน คือ นายเล่าดำ จะพะ และนายชื่อเซียวดำ หลังจากนั้น มีผู้ย้ายตามมาอีก ประชากรเหล่านี้อพยพมาจากบ้านปางหนูน และบ้านปุลอยซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้แนวชายแดนซึ่งมีการสู้รบกันบ่อยของทหารพม่า และว้าแดง ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อีกทั้งเป็นพื้นที่ห่างไกลความเจริญการเดินทางไปมาไม่สะดวกจึงย้ายมาอยู่

2.2.5 ลักษณะประชากร

หมู่บ้านแม่คำน้อยมีครอบครัวจำนวน 54 หลังคาเรือน ประชากรชาย 80 คน ประชากรหญิง 102 คน รวมทั้งสิ้น 182 คน (2543) ประชากรที่ได้รับสัญชาติไทย 27 คน มีบัตรประชาชน 6 คน มีทะเบียนราษฎร (ทร. 14) 5 ครอบครัว รวม 27 คน (สถาบันราชภัฏเชียงราย ศูนย์ชาติพันธุ์, 2543)

2.2.6 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชนเผ่าลาฮู

ชนเผ่าลาฮู สร้างบ้านด้วยไม้ไผ่ทั้งพื้นฝาและฝาบ้าน ส่วนการสร้างบ้านที่ปลูกติดพื้นดินมีการนำดินรอบๆ บริเวณบ้านมาปรับระดับให้สูงขึ้นจากพื้นดินเล็กน้อย ส่วนบ้านที่ยกพื้นสูงมีเสาไม้เนื้อแข็งนำมาเป็นเสาบ้าน ซึ่งมีขนาดเท่าโคนขา ความสูงประมาณ 1 เมตร หลังคามุงด้วยหญ้าคา ได้ถุนบ้านใช้เป็นที่เก็บสิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งสัตว์เลี้ยง เช่น หมู ไก่ ควายนม และบางบ้านเป็นที่ตั้งครกกระเดื่องตำข้าว ชาวลาฮูนิยมทำขานเรือนยื่นออกมานอกบ้านเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อน และเป็นลานตากผลผลิตทางการเกษตร ส่วนภายในบ้านมีการแบ่งใช้พื้นที่ใช้สอยอย่างเป็นสัดส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นพื้นที่สำหรับก่อไฟหุงอาหารและให้ความอบอุ่นในฤดูหนาวแก่สมาชิกในครอบครัวและแขกที่มาเยือน โดยใช้พื้นที่เหล่านี้เป็นที่รับประทานอาหารและพูดคุยกันในยามค่ำคืน ส่วนที่สอง รอบๆ ครัวไฟใช้แขวนเสื้อผ้าและเป็นที่นั่งนอนของสมาชิกและแขกที่มาเยือน ส่วนที่สามจะกั้นด้วยฝาไม้ไผ่เพื่อใช้เป็นห้องนอนของเจ้าของบ้านและสถานที่ประกอบพิธีถือเป็นพื้นที่ส่วนตัวของสมาชิกในครัวเรือน

2.2.7 วงจรชีวิต พิธีกรรมและการเกษตรใน 1 ปี

เดือน	กิจกรรม
มกราคม	ถางไร่ค้ายหญ้าในไร่
กุมภาพันธ์	พิธีปีใหม่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไปร่วมพิธีปีใหม่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการ
มีนาคม	ถาง ไร่เผาป่าเพื่อเตรียมพื้นที่ปลูกข้าวไร่และข้าวโพด
เมษายน	เช่น ไหว้ผีประจำทิศตั้งศาลผีไร่ก่อนปลูกข้าว
พฤษภาคม	ปลูกข้าว ทำบุญขวัญข้าว
มิถุนายน – กรกฎาคม	กำจัดวัชพืช ทำบุญต้นข้าว ข้าวโพด
สิงหาคม	พิธีทำบุญดอกข้าว
กันยายน	เลี้ยงผีบ้าน พิธีกินข้าวไร่ – ข้าวโพด ใหม่
ตุลาคม	พิธีเลี้ยงผีไร่ พิธีทำบุญข้าวโพด
พฤศจิกายน	พิธีกินข้าวใหม่ เก็บเกี่ยวข้าว เรียกขวัญ
ธันวาคม	พิธีเลี้ยงผีหมู่บ้าน

(ถาวร พู่เฟื่อง, 2543: 124)

2.3 โครงสร้างทางสังคม

โครงสร้างทางสังคมของชนเผ่าลาฮูมีดังนี้

ลักษณะทางสังคม ชนเผ่าลาฮูในหมู่บ้านแม่คำน้อยลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ครัวเดียวเมียเดียวมีความผูกพันกันทางระบบเครือญาติทางสายเลือดในแต่ละครอบครัวจะมีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ดูแลสมาชิก ส่วนใหญ่แล้วสมาชิกในหมู่บ้านเป็นเครือญาติกันทั้งสิ้น ทำให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นงานพิธีหรืองานทั่วไป อาทิเช่น ถ้ามีคนตายถึงแม้เจ้าภาพไม่ได้เชิญก็จะไปร่วมพิธี หรืองานซ่อมแซมบ้านก็มาช่วยกันทำโดยไม่ได้คิดค่าแรงงาน

การแต่งกาย ชนเผ่าลาฮูยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตนเอง เช่น การแต่งกายประจำชนเผ่าปัจจุบันในหมู่บ้านแม่คำน้อย แม้ไม่ค่อยพบเห็นการแต่งกายประจำเผ่าในยามปกติ แต่จะเห็นในงานพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานปีใหม่หรืองานแต่งงาน ทั้งนี้จากปัจจุบันคนรุ่นใหม่จนถึงคนอาวุโสจะแต่งกายคล้ายคนพื้นราบเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุผลที่ว่าเครื่องมือการทอผ้าไม่มีแล้ว คนอาวุโสก็ตายไป หากจะทอผ้าก็ต้องใช้เวลาหลายวันซึ่งไม่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันหากไปรับจ้าง 1-2 วันก็ได้ค่าแรงนำไปซื้อเสื้อผ้าราคา 50-60 บาท มาใส่ดูดีกว่าประหยัดกว่า และสวยงามด้วยอันเป็นการแสดงถึงทัศนคติหรือค่านิยมแบบใหม่ ของชนเผ่า

การแต่งงาน จะขึ้นอยู่กับฝ่ายหญิงว่าจะเรียกค่าสินสอดซึ่งเป็นข้อตกลงกันระหว่างฝ่ายหญิงกับชาย และเมื่อแต่งงานแล้วจะมีการตกลงกันว่าให้ฝ่ายหญิงหรือชายไปอยู่บ้านใด

อาหาร ชนเผ่าลาฮูจะบริโภคข้าวเจ้าเป็นส่วนใหญ่ อาหารก็เหมือนกับคนพื้นราบขึ้นอยู่กับฐานะเศรษฐกิจ พ่อค้าพื้นราบนำอาหาร ไปขายหรือบางคนในหมู่บ้านออกไปซื้อนอกหมู่บ้าน

ด้านสาธารณสุข เมื่อเจ็บป่วยด้วยโรคไม่รุนแรง เช่น ปวดหรือเวียนศีรษะ หรือปวดบริเวณอวัยวะที่เป็นจะนิยมรักษาแบบพื้นบ้านด้วยการดัดผิวหนังบริเวณที่เป็นเพื่อให้อาการเจ็บปวดหายไป กรณีในเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ปีไม่นิยมการดัดผิวหนัง การเจ็บป่วยที่นอกเหนือหรือเกินความสามารถของตนเองมักนิยมไปปรึกษากับหมอพื้นบ้านหรือหมอผีเพื่อทำพิธีกรรม เช่น เลี้ยงผี กรณีที่เชื่อว่าถูกผีทำให้เจ็บป่วยไม่สบายจึงไปหาหมอสมุนไพรนำยามารักษาให้ หากการเจ็บป่วยนั้นไม่ใช่เกิดจากสิ่งที่อยู่เหนืออำนาจทางธรรมชาติ ก็ไปรักษาที่สถานเอนามัยหรือโรงพยาบาลเนื่องจากชนเผ่าลาฮูที่บ้านแม่คำน้อยมีสถานเอนามัย 2 แห่ง ได้แก่ สถานเอนามัยปางมะหัน อยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไป 5 กิโลเมตร และสถานเอนามัยเล่าลิว ห่างจากหมู่บ้าน 3 กิโลเมตร ส่วนการรักษาแผนปัจจุบัน ชนเผ่าลาฮูที่นับถือศาสนาคริสต์ มักนิยมนิยมสวดอ้อนวอนขอพรจากพระเจ้าให้หายจากการเจ็บป่วย ถ้าไม่หายจึงไปโรงพยาบาลหรือสถานเอนามัย

การนับถือศาสนา ชนเผ่าลาฮูบ้านแม่คำน้อยนับถือศาสนาแบบดั้งเดิมคือนับถือผีเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา นับถือคริสต์ศาสนา (เล่าคำ จะพะ, 2544)

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นความรู้ที่ชุมชนสร้างขึ้นจากประสบการณ์และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งในหมู่บ้านแม่คำน้อยได้มีผู้รับการสืบทอด เช่น มีช่างตีมีดประจำหมู่บ้าน 1 คน ช่างทำไม้กวาด 4 คน และช่างปักผ้าลายลาฮู 2 คน

ด้านการศึกษา หมู่บ้านแม่คำน้อยมีระบบการศึกษาจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เข้าไปจัดการเรียนการสอนให้กับชนเผ่าลาฮูในหมู่บ้าน เช่น ศูนย์การศึกษาชุมชนในความรับผิดชอบของการศึกษานอกโรงเรียนมีครูอาสาสมัครมาประจำการในศูนย์เพื่อการส่งเสริมการเรียนภาษาไทยให้ชาวไทยภูเขาโดยให้ฟังพูดอ่านเขียน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เริ่มตั้งแต่ อายุ 4-6 ปี จนถึงอายุ 51 ปีขึ้นไป รวมทั้งมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านนาโตเป็นโรงเรียนที่เปิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 ให้กับชนเผ่าต่างๆ เช่น อาข่า ลาฮู ม้ง ไทยใหญ่และจีนฮ่อ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสอนภาษาจีนที่ได้รับการสนับสนุนจากสมาคมคนจีนไต้หวัน โดยสอนให้กับเด็กและผู้ใหญ่ที่สนใจ

การคมนาคม ชนเผ่าลาฮูหมู่บ้านแม่คำน้อยเป็นหมู่บ้านที่มีการคมนาคมในการเดินทางที่สะดวกเพราะมีถนนลาดยางผ่านหน้าหมู่บ้านสามารถเดินทางโดยรถยนต์ จักรยานยนต์หรือเดินเท้าและมีถนนเชื่อมไปยังหมู่บ้านอื่นๆ ได้โดยสะดวกมีรถประจำทางรับจ้างเข้าออกหมู่บ้านวันละสองเวลา นอกจากนี้ในชุมชนยังมีไฟฟ้าและน้ำประปาภูเขา

การเมืองการปกครอง บ้านแม่คำน้อย หมู่ที่ 2 ตำบลเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวงมีการปกครองที่ขึ้นกับหมู่บ้านแสนเมืองโกหรือเรียกว่าเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านแสนเมืองโก ซึ่งการปกครองมีโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านประกอบด้วย

ผู้นำแบบเป็นทางการ

นายจะอ้อ ลาฮู	ตำแหน่ง	ผู้ใหญ่บ้านบ้านแสนเมืองโก
นายเล่าคำ ลาฮู	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายเจริญชัย จะโป	ตำแหน่ง	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
นายกันตพล พนไพโรจน์	ตำแหน่ง	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
นายจะกู ลาฮู	ตำแหน่ง	กรรมการหมู่บ้านแสนเมืองโก
นายจะชา จะอ้อ	ตำแหน่ง	กรรมการหมู่บ้านแสนเมืองโก
นายอาโต มาเยอะ	ตำแหน่ง	กรรมการหมู่บ้านแสนเมืองโก

กรรมการหมู่บ้านแม่คำน้อย

นายเล่าคำ	จะพะ	ตำแหน่งผู้นำหมู่บ้านแม่คำน้อย
นายชื่อเซียวคำ	แซ่ชื่อ	ตำแหน่งผู้ช่วยผู้นำหมู่บ้านแม่คำน้อย
นายจะมู	จะหวะ	ตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านแม่คำน้อย
นายจะปะ	แซ่หวัง	ตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านแม่คำน้อย
นายลิมิ	เล่าเออ	ตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านแม่คำน้อย
นายบุญส่ง	สินหวัง	ตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านแม่คำน้อย

บทบาทหน้าที่

กรรมการหมู่บ้าน ไปประชุมกับหน่วยงานของรัฐ โดยนำข้อมูลมาแจ้งกับชาวบ้านและเป็นผู้ประสานระหว่างรัฐกับประชาชน รวมทั้งจัดประชุมเพื่อปรึกษาหรือกิจกรรมของหมู่บ้าน ผู้ที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหาร โดยมากจะฟังพูดภาษาไทยได้เพราะต้องไปประชุมร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ส่วนสถานที่จัดประชุมเกี่ยวกับเรื่องของหมู่บ้าน จะประชุมที่บ้านแม่คำน้อย บางครั้งผู้ใหญ่บ้านแสนเมือง โก๊กเข้ามาร่วมประชุมด้วยหรือบางครั้งกรรมการก็ไปที่บ้านของผู้ใหญ่บ้านแสนเมือง

2.4 กิจกรรมทางสังคม

กิจกรรมอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรสมุนไพร และป่าไม้

ชนเผ่าลาฮูบ้านแม่คำน้อยสภาพแวดล้อมทั่วไปของหมู่บ้านแวดล้อมด้วยภูเขา ป่าไม้ และมีแม่น้ำคำไหลผ่านในที่ราบลุ่มที่นาเชิงดอย สภาพป่าไม้เป็นป่าไผ่และป่าไม้ใหญ่มีทั้งที่อยู่ใกล้และไกลออกไปจากหมู่บ้าน อีกแห่งคือป่าไม้ที่บ้านปูลอยเป็นป่าที่สมบูรณ์อยู่ห่างหมู่บ้าน 6 กิโลเมตรซึ่งเป็นบ้านเดิมก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่ปัจจุบัน ป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ชนเผ่าอาศัยนำมาใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานเพื่อดำรงชีพ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย หางของป่านำมาเป็นอาหาร และยาสมุนไพรรวมทั้งนำมาใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะยาสมุนไพร เมื่อชนเผ่าเจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง ท้องเสียมักนิยมใช้สมุนไพรมารักษาควักกับการรักษาด้วยหมอพื้นบ้าน หมอผีหมอสมุนไพร โดยผู้ที่มีความรู้จะไปเสาะหาสมุนไพรที่มีอยู่ตามธรรมชาติเช่น ในป่า ไร่ นา แหล่งน้ำและทะเลสาบหมู่บ้าน ดังนั้นแหล่งสมุนไพรที่มีอยู่ที่ชนเผ่าได้ใช้ประโยชน์ชนเผ่านำมาใช้ในชีวิตประจำวันตามที่ชนเผ่าได้ถือปฏิบัติกันมาในรูปแบบของการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษา

การใช้พืชสมุนไพรใช้รูปอาหารและนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆที่แสดงออกให้ปรากฏเห็นของการประกอบพิธีกรรมรวมทั้งระบบคิด ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืชสมุนไพรล้วนแต่เป็นสิ่งที่ชนเผ่าได้แสดงออกในลักษณะการอนุรักษ์ในเชิงวัฒนธรรมโดยนำภูมิปัญญาพื้นบ้านเข้ามาจัดการ

ชนเผ่าลาฮูได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในสภาพระบบนิเวศที่แวดล้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ประกอบ ด้วยพืชพันธุ์สมุนไพรที่เอื้อต่อการดำรงชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละเผ่ามีรูปแบบ ทางด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง แต่สิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือมีพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องสุขภาพและความเจ็บป่วยที่เชื่อว่าความเจ็บป่วยนั้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งที่อยู่เหนืออำนาจทางธรรมชาติหรือความลึกลับของภูติผีปีศาจเมื่อเป็นเช่นนี้จึงแสวงหาแนวทางของการรักษาเมื่อเจ็บป่วยที่สอดคล้องกับความเชื่อดังกล่าวเช่น ไหว้ ขอมมา เรียกขวัญ ทำพิธีกรรม เลี้ยงผี ซึ่งพิธีกรรมกระทำโดยผ่านหมอผีเป็นผู้ดำเนินการ

ความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องสุขภาพหรือการเจ็บป่วยของกลุ่มชนเผ่าต่างๆจะมีความคล้ายคลึงกันคือมีความเชื่อในเรื่องยาสมุนไพรและการพึ่งพาหมอพื้นบ้าน เช่นเดียวกับกับชนเผ่าลาฮูที่มีความเชื่อในลักษณะแบบนี้แต่ยังได้นำพืชสมุนไพรมาใช้ในชีวิตประจำวันในรูปของอาหารและประโยชน์ใช้สอยด้านอื่นๆ อีกด้วย สำหรับการรักษาแบบดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนเผ่าและยังคงปฏิบัติกันอยู่คือการดึงผิวหนังตรงบริเวณที่เจ็บป่วยด้วยมีความเชื่อว่าจะทำให้หายได้

ในปัจจุบันการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าลาฮูมักใช้รักษาอาการเจ็บป่วยของร่างกายที่ไม่รุนแรงซึ่งการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาจะผ่านการใช้โดยหมอพื้นบ้านหรือหมอสมุนไพรและหมอผีเป็นผู้ที่ไปหามาจากป่าทั้งใกล้บ้านและไกลบ้าน นอกจากนี้ผู้ที่มีความรู้เรื่องยาสมุนไพรจะเป็นคนเฒ่าคนแก่หรือผู้อาวุโส รู้จักยาสมุนไพรที่นำมาใช้รักษาโรคเมื่อมีอาการไม่รุนแรงบุคคลเหล่านี้มีไม่มากนักนับวันจะหายากเนื่องจากล้มหายตายจากด้วยอายุขัย

ขณะที่ภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านการรักษาแบบพื้นบ้านที่ใช้สมุนไพรเป็นสิ่งที่ยังคงหาได้ในป่าหรือแหล่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นในป่าไม้ ไร่ นา แหล่งน้ำ หรือบริเวณรอบๆ หมู่บ้าน เมื่อชนเผ่านิยมและพึ่งพาก็ถือว่าเป็นการอนุรักษ์สมุนไพร โดยการอนุรักษ์ในเชิงวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานความคิดความเชื่อตามประเพณีของชนเผ่าที่ได้สืบสานสู่คนรุ่นต่อไปดังต่อไปนี้

ทำเลที่ตั้ง ชนเผ่าลาฮูตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สันคอยบนที่สูงและหุบเขาที่ราบที่ราบเชิงคอยเป็นที่นาเจ้าของที่เป็นเผ่าอาข่าที่มากลุมทำกินอยู่ก่อนปัจจุบันชนเผ่าลาฮูได้เช่าทำโดยแบ่งผลประโยชน์คนละครึ่ง

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชนเผ่าประกอบอาชีพด้านการเกษตร แบบยังชีพและเลี้ยงสัตว์ที่เป็นกิจวัตรประจำวันที่ชนเผ่าปฏิบัติกันมาและการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่เช่นการปลูกข้าว ปลูกพืชชนิดอื่น ตลอดจนการเจ็บป่วยมีพิธีกรรมเพื่อให้หายจากการเจ็บป่วย หรือการนำสมุนไพรมาใช้เป็นยา และอาหารชนเผ่าได้ดำรงรักษาไว้จนถึงปัจจุบันโดยผ่านทางวัฒนธรรม

การอบรมสั่งสอน โดยอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดกันภายในครอบครัว เช่นพ่อแม่สั่งสอนลูกในด้านเกษตรกรรมจะพาลูกหลานออกไปช่วยกันทำไร่ทำนาจนที่ลูกหลานได้เห็นและได้ร่วมปฏิบัติถือว่าได้รับความรู้และเข้าใจ ส่วนปู่ย่าตายายและผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้รับความเคารพนับถือและเป็นที่ยกย่องชมเชยเมื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ หากเป็นผู้ที่มีความรู้พิเศษเช่นเป็นหมอผี หมอสมุนไพรมักได้รับการอบรมจากพ่อ หรือปู่และถูกยอมรับนับถือจากคนในชุมชนนับว่าเป็นการอนุรักษ์องค์ความรู้เหล่านี้ไว้ให้กับคนรุ่นต่อไป

ความคิดความเชื่อ ของชนเผ่าลาฮู บ้านแม่คำน้อยมีความเชื่อและนับถือผี และอีกกลุ่มนับถือคริสต์ความเชื่อจึงมีอยู่ 2 ลักษณะ คือกลุ่มที่นับถือแบบดั้งเดิมจะนับถือผีมีความคิดความเชื่อตามบรรพบุรุษที่ความเชื่อว่ามีต้นไม้ ต้นไม้ที่คอย ที่ไม่มีผีรักษาตั้งนั้นหากผู้ใดละเมิดหรือไม่ให้ความเคารพจะถูกผีลงโทษ เช่น เชื่อว่าคนป่วยไม่สบายต้องไปหาหมอผีและเสี่ยงทายถ้าถูกผีทำต้องทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมา เมื่อทำพิธีแล้วเชื่อว่าการเจ็บป่วยจะหายไป ซึ่งการรักษาอาการเจ็บป่วยมักทำควบคู่กันไปกับการใช้สมุนไพร โดยหมอผีซึ่งเป็นผู้มีความรู้เรื่องยาสมุนไพรจะหายามาให้ นอกจากนี้เรื่องของการประกอบอาชีพการเกษตรต้องทำพิธีเลี้ยงผีบนบานขอให้ได้ผลผลิตที่ดี ส่วนกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์ มีความเชื่อจากพระเจ้าเชื่อว่าหากเจ็บป่วยไม่สบายต้องสวดมนต์ขอพรจากพระเจ้าถ้าไม่หายก็ไปรักษาตามแผนปัจจุบันเชื่อว่าหายเร็วและทันใจ

การรักษาแบบพื้นบ้าน เป็นการรักษาแบบทางเลือกที่ประกอบด้วยการใช้สมุนไพร การพึ่งพาหมอยาสมุนไพร หมอผี และการรักษาด้วยวิธีดั้งเดิม

โลกทัศน์ ชนเผ่ามีความคิดความเชื่อและมุมมองที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องยาสมุนไพรมีมุมมองว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะใช้กันมานาน ซึ่งเป็นยาที่ขอจากเจ้าป่าเจ้าเขาเพื่อนำมารักษาคนป่วยให้หายจากการเจ็บป่วยได้